

**X Naučno/stručni simpozij sa međunarodnim učešćem
„METALNI I NEMETALNI MATERIJALI“, Bugojno, BiH, 24-25. april 2014.**

**DRUŠTVENO ODGOVORNO PONAŠANJE U PROCESU
PROIZVODNJE I IZBORU TEHNOLOGIJE**

**SOCIALLY RESPONSIBLE BEHAVIOR IN THE PROCESS OF THE
PRODUCTION AND ELECTION OF THE TECHNOLOGY**

**Neira Delić, dipl. ecc.,
Dr. sc. Milenko Rimac, dipl. inž.
Univerzitet u Zenici,
OJ Metalurški institut „Kemal Kapetanović“ Zenica,
Zenica, BiH, miz@miz.ba**

**Prof. dr. Mirsada Oruč, dipl. inž.
Univerzitet u Zenici,
Zenica, BiH, miz@miz.ba**

Kategorizacija rada: Pregledni rad

SAŽETAK

U Evropi i svijetu svakodnevno raste broj preduzeća i institucija koje u strategiju razvoja uključuje i strategiju društvene odgovornosti. To je svojevrsan odgovor na zahtjev tržišta i pritiske ekonomske i društvene zajednice po pitanju zaštite okoline. Društveno odgovorno poslovanje je odgovornost preduzeća za uticaj na društvo. Kao važan faktor poslovanja i života preduzeća je proizvodnja i izbor tehnologije. S obzirom da tehnologija uvijek diktira posao, neophodno je naročitu pažnju posvetiti izboru tehnologije. Tehnologija treba da oblikuje posao kvalitetno imajući za rezultat najefikasniji sistem sa stanovišta troškova, ali u sferi društveno odgovornog poslovanja mora da uzima u obzir kako društvene tako i ljudske vrijednosti. U ovom radu dat je kratki prikaz društvene odgovornosti i održivog razvoja u poslovanju preduzeća i institucija, te potrebe primjene principa društveno odgovornog poslovanja u procesu proizvodnje i izboru tehnologija.

Ključne riječi: društvena odgovornost, održivi razvoj, proizvodnja i tehnologija

ABSTRACT

In Europe and the world number of companies and institutions which in development strategies include social responsibility strategies is bigger every day. It is a response to market demands and pressures of economic and social community on the issue of environmental protection. Corporate social responsibility is the responsibility of the company as its impact on society. Important factors in business and life of the company are the production and choice of technology. Since technology always dictates the job, it is necessary to devote particular attention to the choice of technology. Technology needs to shape work well. The result of this action is the most efficient system from the standpoint of cost, but in the sphere of corporate social responsibility it must take into consideration social and human values. This paper gives a brief overview of social responsibility and sustainable development in businesses and institutions, and the purpose of applying the principles of corporate social responsibility in the production process and the choice of technology.

Keywords : social responsibility, sustainable development, production and technology

1. UVOD

Savremeno društvo teži stvaranju okruženja u kojem se poslovni svijet odlikuje predanošću održivom ekonomskom razvoju doprinoseći društvu u cjelini, a u cilju poboljšanja kvaliteta života te zajednice. Vrijeme u kojem se neprestano dešavaju nepredvidive situacije nameće brz odgovor na zahtjeve okruženja. Vođeni tim ciljevima menadžeri trebaju donijeti strategije koje će omogućiti ispunjenje zahtijeva okruženja. Proces donošenja i implementacije strategije između ostalih zadataka ima obavezu intervencije u postojećem poslovanju, te donošenja odgovarajućih tehnologija koje naglašavaju mijenjanje stvarnih poslova koji ljudi rade, tehnoloških procesa, te oruđa i opreme kojima se radi.

Put stvaranja budućnosti planete Zemlje treba biti definisan kroz društveno odgovorno poslovanje na bazi ekonomski naprednog, zakonski utemeljenog, etički podržanog, te u duhu organizovanog poslovanja koje vodi ka opštem dobru. Peter Drucker argumentira da imamo mogućnosti izbora i moramo naučiti da postanemo agresivni upravljači tehnologijama, tako da se biraju određene tehnologije, a odbacuju druge. Preživljavanje na ovoj planeti zahtijeva inteligentne odluke na području tehnologija; ne bi se trebao prihvatiti svaki novi „tehnološki napredak“ bez obzira na njegove nepoželjne efekte na ljude i okolinu. Stoga treba postati „upravljač tehnologija“, a ne samo „korisnik tehnologija“ [1]. Predmet ovog rada je društveno odgovorno poslovanje i održivi razvoj koji nameću poslovnim subjektima određene norme ponašanja u svim fazama poslovanja pa i u proizvodnji i izboru tehnologije.

2. DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ

2.1. Društveno odgovorno poslovanje

Društvena odgovornost je menadžerska obaveza za poduzimanje akcije kako bi se zaštitilo i poboljšalo društvo u cijelosti, ostvarujući ciljeve poslovanja [2]. Društvena odgovornost je obaveza poslovanja da pozitivne efekte dovede u maksimum, a negativne efekte minimizira.

Društveno odgovorno poslovanje je koncept u kojem poslovni subjekt odlučuje da na dobrovoljnoj osnovi doprinosi boljem društvu i čistijem okolišu, u interakciji s ostalim dionicima [3].

Poslovni subjekti prije svega trebaju sagledati eksterno okruženje i prilike i prijetnje iz tog okruženja, koje uz analizu svojih slabosti i snaga vode poslovni subjekt u definisanje mogućnosti. U međusobnoj komunikaciji sa svim subjektima koji bi mogli uticati na poslovanje, društvena odgovornost je ta koja treba voditi poslovni subjekt i njegov menadžment na putu odlučivanja šta treba učiniti. Vrijednost i kultura poslovanja privrednih subjekata se ogleda kroz društvenu odgovornost.

Društvena odgovornost obuhvata četiri sfere odgovornosti, a to su:

- Ekonomska odgovornost,
- Zakonska odgovornost,
- Etička odgovornost,
- Filantropska odgovornost.

Hijerarhija društvene odgovornosti poslovnog subjekta je prikazana na slici 1.

Prema istorijskim činjenicama ekonomska odgovornost je na prvom mjestu u poretku ove četiri odgovornosti u okviru društvene odgovornosti. Poslovni subjekat mora biti usmjeren na povećanje produktivnosti, osiguranje pravedne raspodjele, osiguranje zaposlenosti, inovativnosti i razvoj tehnologija kako bi mogao održati svoj status učesnika na tržištu.

Ukoliko se ne mogu ostvariti osnove ekonomičnosti u poslovanju ne može se očekivati ni ostvarenje drugih zahtijeva.

Slika 1. Hijerarhija društvene odgovornosti [2]

Pored profitabilnosti neminovno je voditi poslovanje u skladu sa državnim i lokalnim zakonima. Aktivnosti poslovanja su regulisane sa četiri vrste zakona i to zakona koji su kreirani da štite:

- kupce,
- konkurenciju,
- okoliš,
- jednakost i sigurnost.

Ekonomske i pravne odgovornosti poslovni subjekt treba posmatrati sa istim značajem jer predstavljaju minimalni prag očekivanog poslovnog ponašanja.

Etička odgovornost obuhvata pravila moralnih vrijednosti koja treba da imaju donesene odluke u poslovnom subjektu i poslovnim odnosima. Promjene u etičkim standardima i vrijednostima uzrokuju promjene u zakonima zbog stalne interakcije između ovih odgovornosti.

Najviše mjesto društvene piramide zauzima filantropska odgovornost. Ona obuhvata učešće poslovnih subjekata u programima koji unapređuju kvalitet života, poboljšanje životnog standarda i promoviraju brigu o čovjeku. Filantropska odgovornost predstavlja doprinos društvu da stvori bolje mjesto za život, za razliku od etičke odgovornosti koja ima obavezu stvaranja boljeg mjesta za život.

2.2. Koncept održivog razvoja

Definisanje pojma održivog razvoja je istovremeno jednostavno i kompleksno. Jednostavno definisan pojam je kroz staru izreku „Ne sijeci granu na kojoj sjediš.“ Međutim, ukoliko se održivi razvoj posmatra kao promjena ponašanja u svim segmentima života ljudi i ukoliko se uzme u obzir činjenica da on obuhvata cjelokupnu promjenu i izmjenu sistema vrijednosti onda se može sagledati kompleksnost ovog pojma.

Definiciju „održivog razvoja“ koja se najčešće upotrebljava dao je Lester Brown osnivač Worldwatch Instituta: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“ [4].

Privredni subjekti su sudionici poslovnih događaja kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom i globalnom planu i kao takvi utiču na globalni okoliš. Poslovni sektor je sve češće predmet rasprava o postizanju održivog razvoja.

Koncept održivog razvoja ima tri važna elementa [4]:

- Koncept razvoja - težište stavlja na kvalitativni koncept,
- Koncept potreba - središte pažnje je pitanje raspodjele osnovnih resursa za ostvarenje kvaliteta života,
- Koncept budućih naraštaja – ukazuje na bit održivosti i navodi na brigu o budućim naraštajima, te brine o tome da se ostavi mogućnost za njihov kvalitetan život.

Koncepcija održivog razvoja zahtijeva [4]:

- Očuvanje prirodnih resursa,
- Veću pravednost u raspodjeli resursa,
- Uvođenje i primjenu novih tehnologija,
- Razlikovanje koncepta rasta od koncepta razvoja,
- Odustajanje od aktivnosti koje bi mogle ugroziti buduća pokolenja,
- Prihvatanje održivog razvoja kao filozofije i načina djelovanja.

2.3. Odnos Društveno odgovornog poslovanja i održivog razvoja

U naučnim i poslovnim krugovima postoji dilema da li je održivi razvoj dio društveno odgovornog poslovanja ili obrnuto. Evidentno je da u definisanju oba pojma obuhvaćena je odgovornost za okoliš i društveni napredak. Posmatrati održivi razvoj izvan okvira društveno odgovornog ponašanja nije moguće.

3. PROIZVODNJA I TEHNOLOGIJE

Teško je zamisliti razvoj društva i poslovnog svijeta bez povećanja obima i vrsta proizvodnje. Tokom istorije upravljanje proizvodnjom je bilo zapostavljeno i nije prepoznat značaj ovog upravljačkog mehanizma. Konkurencija na tržištu zahtijevala je analizu čiji rezultati su ukazali na neminovnost naučnog i političkog djelovanja u području proizvodnje i upravljanja proizvodnjom. Predsjednik Američkog društva za kontrolu proizvodnje i zaliha, Keth J. Lauchburg navodi da su dani radnika na montažnoj traci sa samo jednim zadatkom odbrojani. Današnji profesionalci moraju biti sposobni učiniti kvalitetan proizvod, identificirajući i rješavajući probleme u procesu, koristeći potporu statističkih metoda, poboljšavajući dizajn proizvoda, održavajući strojeve i oruđa, smanjujući pripremno završna vremena i brzo se prilagođavajući potrebama tržišta [1].

Upravljanje proizvodnjom ključni je faktor uspješnosti poslovnih subjekata. Upravljanje proizvodnjom predstavlja studij donošenja odluka u funkciji proizvodnje.

Obzirom da zahtijevani rast nameće promjene, to je neophodno u proizvodnji uvoditi nove tehnologije. Tehnologija je važan faktor upravljanja u poslovanju i životu poslovnog subjekta. Neke od definicija tehnologije su [1]:

- Tehnologija je primjena znanja za rješavanje ljudskih problema,
- Tehnologija obuhvata niz procesa, sredstava, metoda, postupaka i opreme koji se koriste za proizvodnju roba i usluga.

3.1. Izbor tehnologije

Izbor tehnologije je veoma važna faza u odlučivanju, obzirom da odabrana tehnologija treba da zadovolji sve standarde – počev od povećanja ekonomičnosti i ostvarivanju ušteda i povećanja profita, do zadovoljenja zakonskih, etičkih i društvenih normi. Odluke o izboru

tehnologije nije jednostavno donijeti. Odluka o izboru tehnologije može se gledati sa dva aspekta:

- Sa aspekta oblikovanja posla i kvaliteta,
- Sa aspekta veličine ostvarenog rezultata (najefikasniji sistem sa stanovišta tržišta, te prilikom posmatranja treba uzeti u obzir osim društvene i ljudske vrijednosti).

U procesu izbora tehnologije značajnu ulogu ima menadžer. Šta menadžer treba znati o tehnologijama? Menadžer mora posjedovati spremnost za razumijevanje tehnologije kako bi mogao svoje tehničko i menadžersko znanje integrisati. Menadžer treba procijeniti performansu tehnologije zajedno sa ekonomskim i upravljačkim implikacijama.

Društvena zajednica je takođe veoma važna karika koju treba uvažavati pri izboru tehnologije. Kratko se može reći da su one u uzajamnoj zavisnosti. Tehnologija i njezin napredak stvara pretpostavke o ljudskim vrijednostima, dok na drugu stranu učinci tehnologije na društvo dovode neke od tih vrijednosti pod znak pitanja. Naime, prema razmišljanjima sociologa i ekonomskih stručnjaka, posljednjih godina tehnologija je uveliko napredovala u odnosima i mehanizaciji do tačke kada se žrtvuju humanitarne vrijednosti i vrijednosti okoline. Nekontrolisano trošenje prirodnih bogatstava i primjena novih profitabilnih tehnologija dovodi u pitanje održivost budućih generacija.

Upravo u ovom segmentu društveno odgovorno poslovanje poslovnih subjekata će pomoći i omogućiti svjesnost i razboritost kod donošenja odluka i isključiti sva djelovanja tehnologije koje doprinose negativnim posljedicama po zdravlje ljudi i zagađenje okoline.

Norme koje su postavljene konceptima održivog razvoja mogu biti savršeni alati menadžerima kod donošenja ključnih odluka.

Jedna od značajnih odluka na nivou privrednih subjekata koja doprinosi ostvarivanje koncepta održivog razvoja je implementacija sistema upravljanja okolinom u skladu sa zahtjevima međunarodnog standarda ISO 14001. Ova norma postavlja zahtjeve za planiranje, uspostavu, primjenu i nadzor sistema upravljanja okolinom.

Upravljanje okolinom prema zahtjevima norme osigurava [5]:

- smanjenje nepovoljnih utjecaja na okolinom,
- brzi odziv u slučaju nezgoda ili izvanrednih situacija,
- smanjenje troškova (energije, materijala...),
- usklađivanje poslovanja sa zakonskim zahtjevima,
- pozitivnu predodžbu tvrtke u javnosti,
- motiviranost zaposlenika.

4. ZAKLJUČAK

Tehnološki napredak i razvoj u svijetu donosi kako dobrobit društvenoj zajednici tako i negativne efekte koje za posljedicu imaju ekološke probleme. Dugoročnije gledano nekontrolisani razvoj bi mogao dovesti do ekološke katastrofe. Neminovna je aktivnost svih učesnika kako u političkom tako i privrednom i naučnoobrazovnom životu koja će za cilj imati organizaciju sistema stabilizacije poslovnih kretanja u pravcu naprednog društva koje čini dobra za sadašnje i stvara pretpostavke za buduće generacije.

Uspostavljanjem pravnih i etičkih normi i kodeksa ponašanja može se nametnuti poslovnim subjektima da u svoje strategije uvode strategije društveno odgovornog ponašanja. Put

održivog razvoja nameće novi način razmišljanja i svijesti o društvu i okolini, te usmjerava poslovne subjekte da se odlučuju za one tehnologije i iskorištavanje resursa koji neće negativno uticati na okolinu. Upravljanje tehnologijama omogućava povećanje proizvodnje, a ujedno i usmjerava razvoj u pravcu stvaranja boljih uslova za život kako sadašnjih tako i budućih generacija.

5. LITERATURA

- [1] Roger G. Schroeder Upravljanje proizvodnjom, Odlučivanje o funkciji proizvodnje, prevod, MATE.d.o.o., Zagreb, 1999.
- [2] T.S.Hatten, Menadžment malog biznisa, Houghton Mifflin Company, Boston, 2006.
- [3] Društveno odgovorno poslovanje, www.odraz.hr/media/21845/dop.pdf, 29.01.2014.
- [4] www/bib.irb.hr/datoteka/580157. Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja.pdf, 14.01.2014., izvor međunarodni skup Nedjelja kvaliteta, Kvalitet i izvrsnoat, Beograd 2012.
- [5] <http://www.qualitas.hr/poslovno-savjetovanje/iso-14001-sustavi-upravljanja-okolisem.html>